

ФІНАНСОВІ ВИКЛИКИ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ

FINANCIAL CHALLENGES OF THE SOCIAL INSURANCE SYSTEM: UKRAINIAN EXPERIENCE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN PRACTICE

У статті проведено аналіз фінансових викликів системи соціального страхування України, що функціонує в умовах повномасштабної війни, поглиблення демографічної кризи та економічної нестабільності. Досліджено вплив демографічних змін, зокрема скорочення населення, зниження народжуваності, зростання смертності та старіння, на зменшення кількості платників внесків та, як наслідок, збільшення фінансового навантаження на систему. Наведено аналіз критичних фінансових показників, що відображають поточний стан: зафіксовано значний дефіцит соціальних фондів, зростання частки фінансування з державного бюджету та суттєві втрати від тіньової економіки. Оцінено ефективність управління коштами, розглянуто переваги та недоліки існуючих інструментів, таких як цифровізація та оптимізація витрат, а також висвітлено проблеми, пов'язані з корупцією та затримками виплат. У контексті європейського досвіду проаналізовано принципи функціонування моделей соціального страхування Бісмарка, Беверіджа та їх змішаних варіантів, що демонструють високу адаптивність до кризових умов. На основі проведеного порівняльного аналізу зроблено висновок про доцільність переходу України до змішаної моделі соціального забезпечення, що враховуватиме національні реалії та євроінтеграційні прагнення. Результати дослідження можуть бути використані для розробки та формування ефективної стратегії соціального захисту в Україні.

Ключові слова: соціальне страхування, демографічна криза, фінансова стійкість, тіньова економіка, модель Бісмарка, модель Беверіджа, змішана модель, цифровізація, Україна, європейський досвід.

The article explores the financial challenges faced by Ukraine's social insurance system amid full-scale war, demographic crisis, and economic instability. The focus is on analyzing demographic trends, including population decline, decreasing birth rates, rising mortality, and population aging. These factors significantly reduce the number of social contribution payers while increasing the burden on the system due to the growing number of pensioners and welfare recipients. The study delves into the long-term implications of these demographic shifts, projecting their impact on the system's solvency and sustainability. The study provides a comparative analysis of financial indicators such as fund revenues, expenditures, budget deficits, and the share of state financing. It was found that the deficit of social insurance funds reached a substantial amount, and the share of state funding rose significantly. Particular attention is given to the shadow economy, especially the growth of undeclared "envelope" wages and revenue losses exceeding tens of billions of hryvnias. This section quantitatively assesses the scale of these financial leakages, demonstrating their corrosive effect on the system's revenue base. The article also examines the efficiency of managing social insurance funds, highlighting positive outcomes of digitalization, international support, and cost optimization, as well as issues related to corruption, ineffective oversight, and payment delays. A set of measures is proposed to stabilize the system, including tax incentives, enhanced control, and increased international assistance. These proposed measures are critically evaluated for their potential effectiveness and feasibility within the current Ukrainian socio-economic and political landscape. In the context of European experience, the article analyzes three key models of social security: the Bismarck model (insurance-based, funded by employer and employee contributions), the Beveridge model (universal, tax-funded), and the mixed model combining elements of both. A comparison is made of their financing principles, population coverage, and adaptability to crisis conditions. The study concludes that Ukraine should gradually transition toward a mixed model, tailored to its national context and financial sustainability needs. This comparative analysis identifies specific best practices from European countries that could be adapted to strengthen Ukraine's social insurance framework. The findings can be used to inform strategic decisions in social protection reform and align Ukraine's model with European standards.

Keywords: social insurance, demographic crisis, financial sustainability, shadow economy, Bismarck model, Beveridge model, mixed model, digitalization, Ukraine, European experience.

УДК 364.4:336.1(477+4-67)

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct85-11>

Скриль В.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківського бізнесу
та оподаткування,
Національний університет
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Skryl Vitaliia

National University
"Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

Постановка проблеми. Система соціального страхування в Україні опинилася перед масштабними фінансовими викликами, зумовленими поєднанням зовнішніх та внутрішніх чинників. Повномасштабна війна, демографічна криза, зниження економічної активності, тінізація ринку праці та зростаючий соціальний тиск суттєво ускладнили її функціонування. Значне скорочення кількості платників єдиного соціального внеску при одночасному збільшенні кількості отримувачів соціальних виплат призводить до дефіциту бюджетів фондів та зростання залежності від державного фінансування.

Водночас, європейські країни мають значний досвід адаптації моделей соціального страхування до кризових умов, зокрема шляхом диверсифікації джерел фінансування, цифровізації управління та посилення інституційної спроможності. Актуальним постає питання критичного переосмислення моделі соціального страхування в Україні з урахуванням кращих європейських практик для забезпечення її фінансової стійкості, ефективності та соціальної справедливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування та реформування

системи соціального страхування в умовах трансформаційних і кризових процесів активно розглядається в наукових працях українських та зарубіжних авторів. Зокрема, у дослідженнях О.І. Макаренко, Т.В. Шевкун та Н.М. Шелудько [1] аналізують трансформацію пенсійної системи в умовах соціально-економічних дисбалансів, наголошуючи на необхідності реформування джерел фінансування та удосконалення пенсійного забезпечення. Ю.О. Русіна [2] порушує питання функціонування системи соціального страхування в умовах воєнного стану, зокрема проблеми фінансової нестійкості, дефіциту фондів і зростання державного навантаження. У свою чергу, С. Урба [3] розкриває механізми фінансового забезпечення сфери соціального захисту в умовах обмежених ресурсів, пропонуючи шляхи оптимізації розподілу бюджетних коштів. Н.Г. Нагайчук [4] висвітлює особливості функціонування соціального страхування під час війни, зосереджуючи увагу на необхідності посилення адаптивності системи. С. Бровко [5] розглядає виклики страхового сектору в умовах воєнного стану, акцентуючи увагу на правових, економічних та організаційних бар'єрах.

У працях С.В. Качули та К.О. Белякової [6] досліджується розвиток страхового ринку в Україні з урахуванням воєнних ризиків, а К.А. Мікуляк і В.О. Красноноженко [7] аналізують вплив війни на ефективність реалізації соціального захисту громадян. Також варто відзначити дослідження Ю. Стельмашука [8], який розглядає шляхи адаптації системи соціального страхування до умов воєнного конфлікту, зокрема через цифровізацію та залучення міжнародної підтримки. Водночас публікації міжнародних організацій, зокрема Світового банку [9], Євростату [10] та OECD [11], містять огляди моделей соціального страхування в країнах ЄС, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Незважаючи на глибину цих досліджень, бракує цілісного підходу до порівняння української моделі соціального страхування з європейськими зразками в умовах воєнної та демографічної кризи, що і зумовлює актуальність цієї наукової роботи.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз фінансових викликів, з якими стикається система соціального страхування України в умовах війни, демографічної кризи та економічної нестабільності, а також обґрунтування напрямів її трансформації з урахуванням європейського досвіду. Особлива увага приділяється вивченню можливостей диверсифікації джерел фінансування, впровадження цифрових рішень та посилення інституційної спроможності з метою забезпечення фінансової стійкості, ефективності та соціальної справедливості системи..

Вклад основного матеріалу дослідження. Соціальне страхування це система економічного захисту громадян у разі настання страхових ризиків (хвороба, безробіття, нещасний випадок, непрацездатність), що фінансується за рахунок внесків

роботодавців, працівників або держави. В Україні ця система відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної стабільності, а її ефективність зумовлена особливостями національної економіки та демографії.

Соціальне страхування в Україні надзвичайно важливе через низку факторів:

- Економічна нестабільність та інфляція підвищують ризики втрати доходів, посилюючи потребу в соцзахисті.

- Старіння населення збільшує навантаження на пенсійну систему.

- Висока частка неформальної зайнятості створює прогалини в офіційному соціальному забезпеченні.

- Соціальна нерівність вимагає механізмів підтримки вразливих верств.

- Військовий конфлікт спричинив значні соціальні виклики, вимагаючи розширеного захисту постраждалих.

- Сучасні трудові ризики та пандемії потребують постійного вдосконалення системи для підтримки здоров'я та безпеки працівників.

На основі прагнень українського народу до належного соціального захисту було прийнято основний закон, який регулює соціальне забезпечення в Україні. Відповідно до Конституції України був ухвалений закон «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [12], що визначає організаційні, правові та фінансові основи і принципи функціонування системи соціального страхування в країні (рис. 1).

Соціальне середовище України зосереджене на вирішенні актуальних завдань, які визначаються соціальними потребами та функціями держави. Починаючи з 1 січня 2024 року, прожитковий мінімум було визначено на рівні 2920 гривень [13]. За інформацією Державної служби статистики України [14], дослідження показників рівня життя виявило, що з 2014 року нерівність доходів посилилася, що призвело до зростання соціальної диференціації. Наприклад, у 2019 році доходи 20% найбільш забезпечених українців у 3,5 рази перевищували доходи 20% найбідніших.

На рис. 2 розглянуто елементи системи соціального захисту населення України.

Як видно, ця система складається з ієрархічних рівнів, видів виплат та інституційних установ. До ієрархії рівнів включено наднаціональний рівень; виплати охоплюють різні соціальні форми; а інституційні установи розподілено на окремі підсистеми.

Основні функції соціального страхування:

- захисна функція – забезпечує соціальний захист та підтримку вразливих верств населення, сприяє збереженню гідного рівня життя;

- компенсаційна функція – спрямована на часткове або повне відшкодування втрачених доходів у разі настання страхових випадків;

- превентивна функція – передбачає заходи для попередження нещасних випадків, захворювань або інших ризиків;

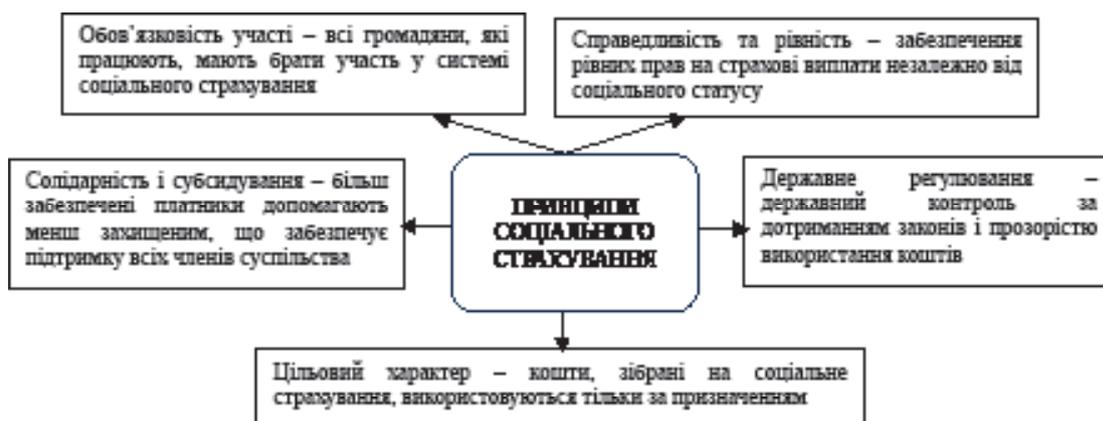

Рис. 1. Принципи соціального страхування [12]

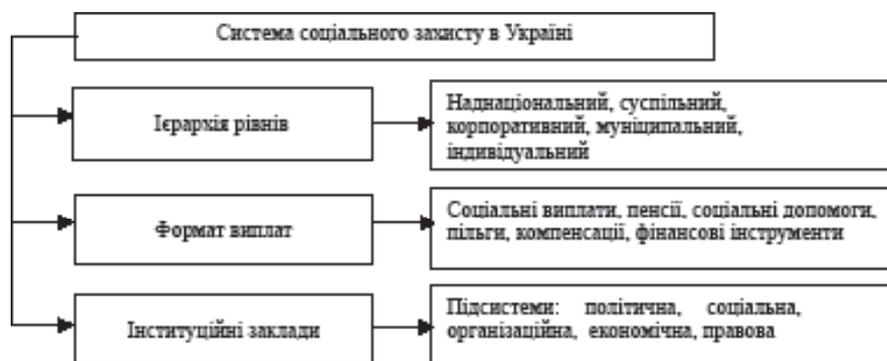

Рис. 2. Складові системи соціального захисту населення в Україні

Джерело: сформовано автором

– регуляторна функція – впливає на ринок праці, стимулює зайнятість та зменшує соціальну напруженість.

Фінансування системи соціального захисту в Україні відбувається за рахунок державного бюджету та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування (рис. 3).

Соціальний захист в Україні фінансується як з державного бюджету, так і через фонди загальнообов'язкового соціального страхування, охоплюючи ключові соціальні потреби. Соціальне страхування є основою цієї системи, забезпечуючи фінансову підтримку у випадках хвороби, безробіття, старості чи

інвалідності. Воно базується на принципах солідарності та обов'язковості, формуючи резерви для стабілізації життя громадян у кризових ситуаціях.

Нині система стикається з серйозними фінансовими викликами, зумовленими як внутрішніми економічними проблемами, так і зовнішніми факторами, зокрема війною. Зростання соціальних потреб, інфляція, дефіцит бюджету та зменшення кількості платників внесків посилюють тиск на систему. Це вимагає не лише внутрішніх реформ, а й врахування європейського досвіду, де реалізуються різні моделі соціального забезпечення з акцентом на солідарність, страхування та доступність.

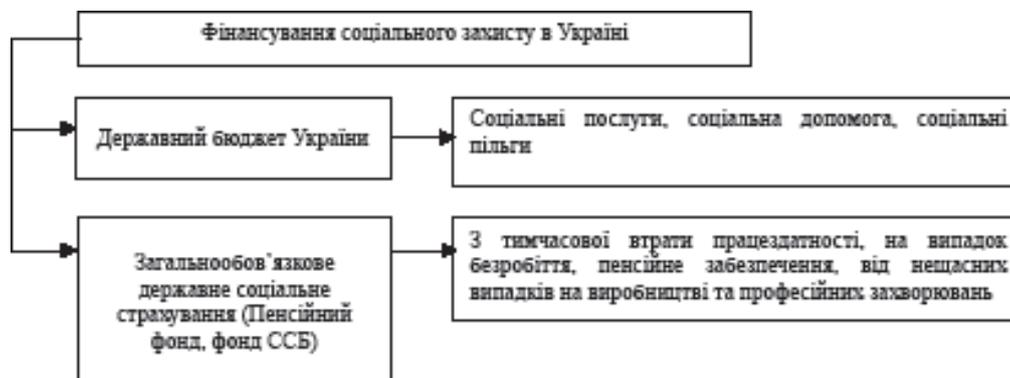

Рис. 3. Організація фінансування соціального захисту в Україні [12]

У контексті пошуку ефективної та фінансово стійкої системи для України особливого значення набуває розуміння ключових моделей, які застосовуються у країнах Європейського Союзу. Їх аналіз дозволяє виявити переваги й обмеження кожного підходу, а також оцінити можливість їх імплементації або адаптації до українських реалій.

У таблиці 1 подано стислий огляд основних моделей соціального страхування моделі Бісмарка, моделі Беверіджа та змішаної моделі із фокусом на їхню структурну організацію, джерела фінансування та релевантність для України.

На сучасному етапі система соціального страхування в Україні функціонує в умовах фінансового дисбалансу, низької платіжної дисципліни та обмеженої прозорості. Основними викликами залишаються нестача ресурсів у соціальних фондах, зростаюче навантаження на державний бюджет та недостатня ефективність адміністрування страхових внесків. Попри наявність базових інституцій Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування, Фонду безробіття система потребує суттєвого реформування

для забезпечення її фінансової стійкості та відповідності європейським стандартам.

Для аналізу основних фінансових викликів варто почати з аналізу демографічних тенденцій та їх впливу на фінансову стійкість системи. У таблиці 2 представлено основні демографічні тенденції в Україні в період 2021–2024 рр. Варто відзначити і той факт, що в період 2022–2024 рр. значна кількість статистичної інформації є закритою, саме тому в таблиці 2 зазначаються деякі дані як приблизне значення.

Період 2022–2024 років позначився глибокою демографічною кризою в Україні, спричиною повномасштабною війною та її наслідками. Населення країни зазнало різкого скорочення, втративши за три роки близько 20%, опустившись до 33–34 мільйонів осіб у 2024 році з довоєнних 41 мільйона у 2021 році. Ця втрата включає значну кількість біженців за кордон (5–6 мільйонів) та внутрішньо переміщених осіб (близько 7 мільйонів) [15].

Паралельно з цим спостерігається стрімке падіння народжуваності. У 2022 році кількість народ-

Таблиця 1

Європейські практики моделей соціального забезпечення: Бісмарка, Беверіджа та змішаної моделі

Модель	Ключові ознаки	Приклад країн	Джерела доходів	Фінансування видатків	Актуальність для України
Бісмарка	– Страхові внески – основне джерело фінансування – Прив'язка прав до участі в системі – Значна роль фондів соціального страхування	Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія	– Обов'язкові страхові внески працівників і роботодавців	– Через спеціалізовані соціальні фонди, незалежні від держбюджету	Частково використовується (через ЄСВ і фонди), але система ще не є повністю автономною і має проблеми з фінансовою стабільністю.
Беверіджа	– Фінансування з держбюджету – Доступність для всіх громадян – Стандартизований рівень послуг	Велика Британія, Данія, Швеція, Фінляндія	– Загальні податки (переважно прями податки, зокрема ПДФО)	– 3 державного бюджету	Складно реалізувати через обмежений бюджет і тіньову економіку, але окремі елементи корисні під час соціальних криз.
Змішана модель	– Комбінація страхових та бюджетних джерел – Розширене охоплення – Гнучкість у кризових ситуаціях	Італія, Іспанія, Польща, Чехія	– Комбінація: страхові внески + податки	– Частково через фонди, частково через держбюджет	Україна рухається в цьому напрямку, але потребує кращої координації між фондами, податковими органами та держбюджетом.

Джерело: сформовано автором

Таблиця 2

Демографічні тенденції та їхній вплив на фінансову стійкість системи соціального страхування в Україні у 2021–2024 рр. [14]

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Населення (млн осіб)	≈41	≈34–35	≈34–35	≈33–34
Кількість народжених (тис.)	–	180	165	150
Рівень смертності (на 1 тис. осіб)	–	18–20	18–20	18–20
Частка осіб старше 60 років (%)	22	23,5	24,25	25
Коефіцієнт залежності (кількість пенсіонерів на одного працюючого)	–	1,15	1,2	1,2
Масова міграція молоді (біженці, млн осіб)	–	5–6	5–6	6–7
Внутрішньо переміщені особи (ВПО, млн осіб)	–	7	7	7–8
Скорочення кількості платників соцвнесків (%)	–	–	–	25–30

Таблиця 3

Вплив демографічних змін на систему соціального страхування в Україні у період 2021–2024 рр.

Показник	Дані
Скорочення доходів	
Скорочення бази платників	Еміграція 5–6 млн працездатних осіб → втрата ≈30% внесків до Пенсійного фонду
Надходження соцвнесків (2023 р.)	Знизилися на 18% (до 450 млрд грн)
Тіньова зайнятість (2024 р.)	До 35% працюючих не платять внески, особливо у сфері послуг та сільському господарстві
Зростання витрат	
Пенсійна система	
Витрати на пенсії (2022–2024 рр.)	Зросли з 12% до 16% ВВП через індексацію та збільшення кількості пенсіонерів
Дефіцит Пенсійного фонду (2024 р.)	5,2% ВВП (фінансується з держбюджету)
Соціальні виплати	
Витрати на допомогу ВПО, інвалідам, безробітним (2022–2024 рр.)	Зросли на 45%
Демографічний тиск на медичне страхування	
Збільшення витрат на лікування	30% поранених через війну потребують довгострокової реабілітації
Витрати на медичне страхування (2024 р.)	Зросли на 22%

Джерело: сформовано автором

жених скоротилася на 40% порівняно з 2021 роком, сягнувши 180 тисяч. Негативна тенденція продовжилася у 2023 році (165 тисяч народжених) і, за прогнозами, сягнула 150 тисяч у 2024 році.

На тлі війни та обмеженого доступу до медичних послуг значно зросла смертність, досягнувши у 2022–2023 роках рівня 18–20 осіб на 1 тисячу населення. Позавійськові фактори, такі як старіння населення та поширеність хронічних захворювань, також сприяють зростанню смертності.

Масова міграція, особливо молоді та жінок дітородного віку (які складали 70% біженців), призвела до значного скорочення потенціалу майбутньої народжуваності та кваліфікованої робочої сили.

Ці демографічні зміни мають прямий та негативний вплив на ринок праці та систему соціального страхування. Кількість платників соціальних внесків скоротилася на 25–30%, що зменшує фінансову базу для виплати пенсій, допомоги по безробіттю, лікарняних та інших соціальних виплат.

Водночас відбувається старіння населення. Частка осіб старше 60 років зросла з 22% у 2021 році до 25% у 2024 році. Це призводить до збільшення навантаження на працездатне населення. Коефіцієнт залежності у 2024 році свідчить про те, що один працюючий фактично «утримує» 1,2 пенсіонера, що створює значний тиск на пенсійну систему [14].

Так, отримані дані дають можливість визначити вплив демографічних змін на систему соціального страхування в Україні. В таблиці 3 узагальнена інформація отриманих результатів.

Ключові фінансові показники фінансової стійкості системи соціального страхування в Україні у період 2022–2024 роках представлені на рис.4.

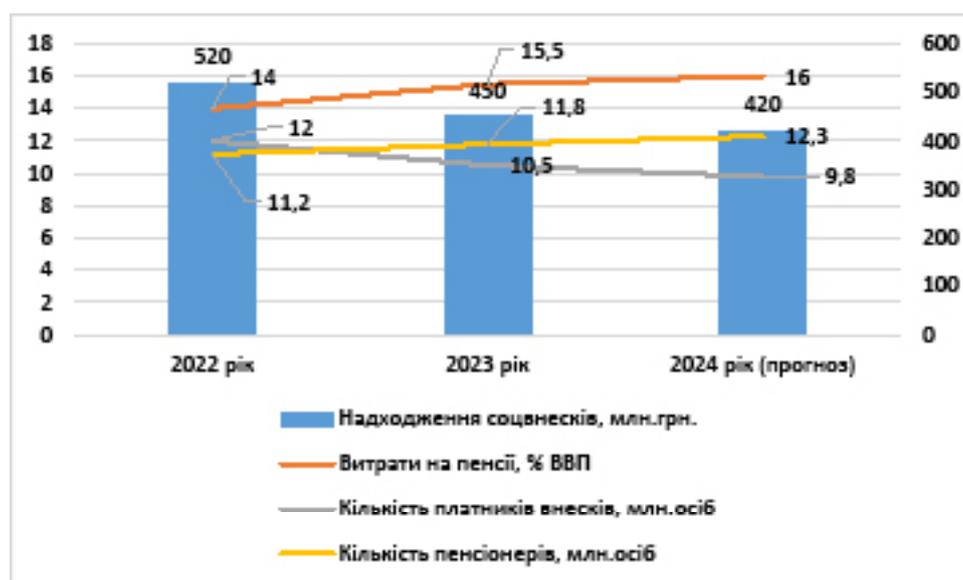

Рис. 4. Ключові фінансові показники фінансової стійкості системи соціального страхування в Україні у період 2022–2024 рр.

Джерело: сформовано автором

Отже отримані дані свідчать про значні проблеми та подальше погіршення ситуації, що вимагатиме збільшення розмірів та кількості соціальних виплат в Україні. Саме тому пропонується розробити ряд заходів щодо стабілізації системи соціального страхування, котрі представлені на рис. 5.

Також варто зупинити свою увагу на проблемах наповнення бюджетів фондів соціального страхування. У таблиці 4 представлена узагальнена інформація щодо рівня тіньової економіки, заробітної плати, заборгованість.

Система соціального страхування в Україні зазнає серйозного тиску під впливом низки ключових макроекономічних та соціальних чинників. Одним із головних викликів є повномасштабна війна, яка спричинила масову міграцію – за межами країни перебуває близько 5–6 мільйонів українців, що суттєво зменшує кількість платників страхових внесків. Додатково ситуацію ускладнює зупинка діяльності близько 30% підприємств у зонах бойових дій, що спричинило зростання рівня безробіття та накопичення боргів по виплатах [14].

Погіршення економічної ситуації, інфляція та девальвація гривні зумовили зниження реальної заробітної плати – у 2024 році вона на 20% нижча, ніж у 2021-му, що негативно позначається

на надходженнях до соціальних фондів. Також гостро постає проблема корупції та неефективного контролю: за даними 2024 року, лише 15% перевірок Фонду соціального страхування виявляють порушення, що свідчить про потребу в посиленні нагляду.

Унаслідок таких тенденцій бюджети соціальних фондів зазнають суттєвого дефіциту. Зокрема, Пенсійний фонд у 2024 році фінансується з державного бюджету на 45%, тоді як у 2021-му ця частка становила 30%. Водночас відбувається скорочення реальних соціальних виплат – середня пенсія по інвалідності становить лише 5 900 грн, що лише незначно перевищує прожитковий мінімум. Загалом витрати на покриття дефіциту у сфері соціального страхування сягають 7% ВВП [14].

З метою подолання фінансової нестабільності вживаються низка заходів. Серед них – боротьба з тіньовою зайнятістю через впровадження електронних трудових книжок, а також суттєве збільшення штрафів (до 500 тис. грн) за неоформлених працівників. У рамках податкової реформи тестується зниження ставки єдиного соціального внеску з 22% до 18% для заохочення легалізації заробітної плати. Роботодавцям, які ліквідують заборгованість із внесків, пропонуються пільгові кредити.

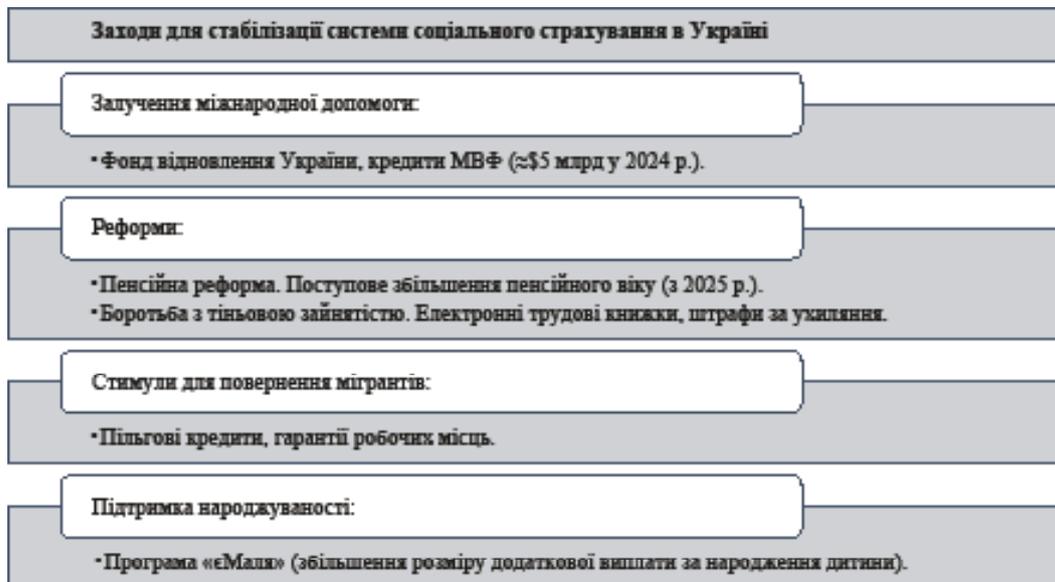

Рис.5. Заходи для стабілізації системи соціального страхування в Україні

Джерело: сформовано автором

Таблиця 4

Узагальнена інформація щодо рівня тіньової економіки, заробітної плати, заборгованість в Україні у період 2022–2024 рр.

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Надходження внесків	520 млрд грн	450 млрд грн	420 млрд грн
Втрати через тіньову економіку	55 млрд грн	60 млрд грн	70 млрд грн
Заборгованість роботодавців	12 млрд грн	15 млрд грн	18 млрд грн
Частка зарплат «в конвертах»	25%	30%	35%

Джерело: сформовано автором

Важливу роль у стабілізації ситуації відіграє міжнародна допомога – у 2023–2024 роках Фонд відновлення України надав понад \$1,5 млрд на підтримку системи соціального страхування [11].

Варто також здійснити аналіз ефективності управління коштами фондів соціального страхування. Ключові показники управління коштами фондів соціального страхування у період 2022–2024 роки представлені у таблиці 5.

Варто відзначити, що система управління в Україні має як позитивні аспекти, так і певні проблеми. Аналіз ефективності управління та проблем в системі соціального страхування в Україні було згруповано у таблиці 6.

Сучасна система соціального страхування України перебуває під сильним тиском через війну, економічну нестабільність і демографічні зміни. Основними проблемами є низька ефективність управління, залежність від держбюджету й

Таблиця 5

Ключові показники управління коштами фондів соціального страхування у період 2022–2024 рр.

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Находження до фондів	520 млрд грн	450 млрд грн	420 млрд грн
Витрати фондів	600 млрд грн	680 млрд грн	750 млрд грн
Дефіцит бюджету	80 млрд грн	230 млрд грн	330 млрд грн
Частка держбюджету у фінансуванні	30%	45%	55%

Джерело: сформовано автором

Таблиця 6

Ефективність управління та проблеми в системі соціального страхування України

Категорія	Аспект	Дані
Ефективність управління: позитивні аспекти		
Цифровізація процесів	Впровадження е-сервісів («Дія», електронні трудові книжки)	Скоротило час оформлення виплат на 40%
	Автоматична індексація пенсій та виплат з 2024 р.	Зв'язка з інфляцією
Оптимізація витрат	Зменшення адміністративних витрат фондів	На 15% за рахунок об'єднання структур
Міжнародна підтримка	Фінансова допомога від ЄС та США	\$2 млрд на покриття соціальних програм (2023–2024 рр.)
Проблеми управління		
Корупція та неефективність	Нецільове використання коштів соцстрахування	20% коштів (дані НАЗК, 2023 р.)
	Масові схеми «відмивання» внесків	Через фіктивні підприємства
Недостатній контроль за тіншовою економікою	Виявлення порушень під час перевірок	Лише 10–15% перевірок виявляють порушення (2024 р.)
Затримки виплат	Затримки виплат пенсій та допомог	У 2023 р. 12% виплат здійснювалися з затримкою через бюрократію

Джерело: сформовано автором

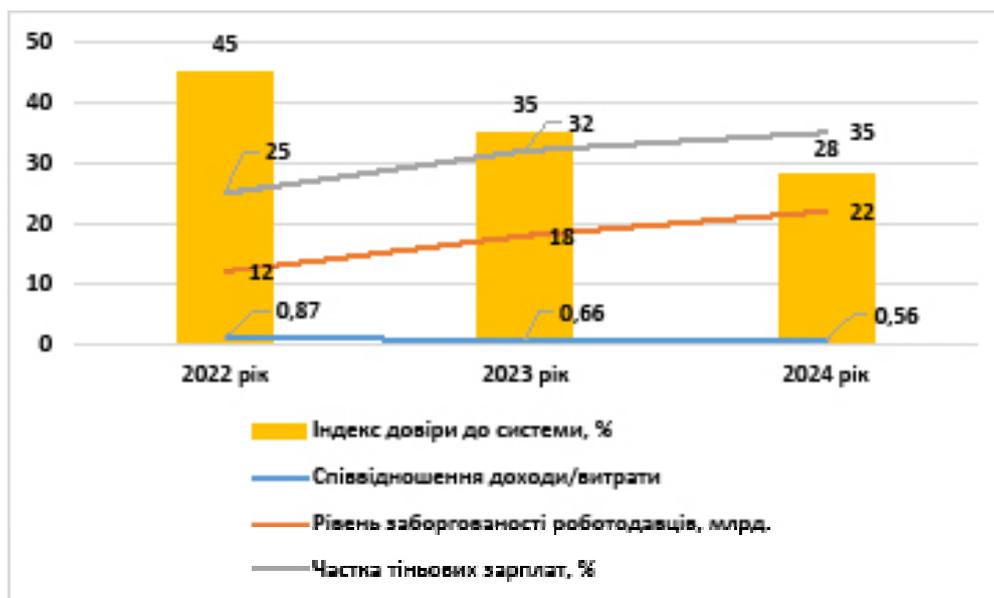

Рис. 6. Ключові індикатори ефективності управління коштами фондів соціального страхування в Україні у період 2022–2024 рр.

Джерело: сформовано автором

міжнародної допомоги, тіньова зайнятість і корупція. Незважаючи на впровадження цифрових сервісів (такого як, портал «Дія»), глибинні проблеми залишаються невирішеними.

Для покращення ситуації необхідно запровадити незалежний аудит фондів, прогресивну шкалу соціальних внесків, а також програми для повернення трудових мігрантів. Важливим є формування довгострокової стратегії з урахуванням воєнних і економічних викликів. Перспективним напрямом є впровадження накопичувальної пенсійної системи для молоді, що зменшить навантаження на держбюджет у майбутньому.

Висновки. Система соціального страхування України функціонує в умовах значних і багатогранних викликів, які посилились внаслідок повномасштабної агресії, поглиблення демографічної кризи та економічної нестабільності. Ключовими проблемами, що загрожують її фінансовій стійкості, є скорочення бази платників внесків, зростаюче навантаження на пенсійне та соціальне забезпечення, а також хронічний дефіцит соціальних фондів. Демографічні тенденції, що проявляються у зменшенні чисельності населення, його старінні та низькій народжуваності, мають руйнівний довгостроковий вплив, про що свідчить невпинне зростання коефіцієнта залежності. Це покладає все більший тягар на працездатне населення, підтримуючи солідарний принцип функціонування системи. Фінансові показники відображають критичний стан: значний дефіцит соціальних фондів, що у 2024 році сягнув 330 млрд грн, та зростаюча частка фінансування з державного бюджету до 55% свідчать про системні проблеми. Ситуацію ускладнює широке поширення тіньової економіки та виплати зарплат «у конвертах», що щорічно призводять до втрат десятків мільярдів гривень надходжень. Аналіз європейського досвіду вказує на ефективність змішаної моделі соціального страхування, яка гармонійно поєднує елементи моделі Бісмарка (солідарність, внески) та Беверіджа (державне фінансування, універсальний доступ). Такий підхід забезпечує необхідний баланс між солідарною відповідальністю та індивідуальними заощадженнями, а також демонструє адаптивність до кризових умов, що є особливо актуальним для України. Для стабілізації та забезпечення довгострокової стійкості системи соціального страхування України необхідно реалізувати комплекс взаємопов'язаних заходів: посилити контроль за сплатою внесків та активізувати боротьбу з тіньовою зайнятістю, удосконалити цифрові інструменти адміністрування для підвищення ефективності збору внесків та контролю, запровадити податкові стимули, спрямовані на легалізацію трудових відносин та виведення зарплат із тіні, забезпечити прозорість та ефективне управління активами соціальних фондів, продовжити інтеграцію до європейських

стандартів соціального захисту, переймаючи найкращі практики ЄС. Хоча міжнародна підтримка є критично важливою для короткострокової фінансової стабілізації, довгострокова життєздатність та сталість української системи соціального страхування можливі лише за умови проведення глибоких структурних реформ та впровадження ефективних механізмів управління. Це дозволить побудувати стійку та справедливую систему, здатну забезпечити належний соціальний захист громадян України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Макаренко О.І. Пенсійна система України в умовах соціоекономічних дисбалансів. *Фінанси України*. 2024. № 12. С. 25–36.
2. Русіна Ю.О. Система соціального страхування України: актуальні проблеми в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. №3. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/29381/1/АПЕ_No3_2025_Русіна.pdf. (дата звернення: 29.06.2025).
3. Урба С. Фінансове забезпечення сфери соціального захисту України. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2022. № 48. С. 77–86. DOI: <https://doi.org/10.30970/meu.2022.48.0.4808>. (дата звернення: 29.06.2025).
4. Нагайчук Н.Г. Особливості функціонування соціального страхування в умовах війни. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15579066> (дата звернення: 29.06.2025).
5. Бровко С. Страхування в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-24> (дата звернення: 29.06.2025).
6. Качула С.В., Белякова К.О. Розвиток страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 20. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.20.59> (дата звернення: 25.06.2025).
7. Мікуляк К.А., Красноноженко В.О. Вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян України. *Modern Economics*. 2023. № 42. С. 85–90. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-12) (дата звернення: 25.06.2025).
8. Стельмашук Ю. Адаптація системи соціального страхування до умов воєнного конфлікту в Україні. ТНТУ. 2024. С. 14–17. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/45184/2/FMZKP_2024_Stelmashchuk_Y-Adaptation_of_the_social_14-17.pdf (дата звернення: 25.06.2025).
9. ILO. World Social Protection Report 2021–2023: Social protection at the crossroads – in pursuit of a better future. International Labour Office. Geneva: ILO, 2022. 256 p.
10. OECD. Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators. Paris: OECD Publishing, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/b6d3dcfc-en>
11. Eurostat. Social protection statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics

12. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>

13. Закон України «Про Державний бюджет України на 2024 рік». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>

14. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Скільки людей зараз живе в Україні та як змінилося населення після початку повномасштабної війни? URL: https://visitukraine.today/uk/blog/5576/how-many-people-live-in-ukraine-now-and-how-has-the-population-changed-since-the-outbreak-of-full-scale-war?srsltid=AfmBOoq8_IX1UMRz7RcsUmKbzwPpre3Hqdy8REmSeeVAsmse8wylz403#demograficni-realiyi-u-2025-roci-skilki-lyudei-zive-v-ukrayini

REFERENCES:

1. Makarenko O.I. (2024). Pensiina systema Ukrainy v umovakh sotsioekonomichnykh dysbalansiv [Pension system of Ukraine in the context of socio-economic imbalances]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, vol. 12, pp. 25–36.

2. Rusina Yu.O. (2025). Systema sotsialnoho strakhuvannia Ukrainy: aktualni problemy v umovakh voiennoho stanu [Social Insurance System of Ukraine: Current Problems under Martial Law]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current problems of the economy*, vol. 3. Available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/29381/1/АПЕ_No3_2025_Русина.pdf. (accessed June 29, 2025).

3. Urba S. (2022). Finansove zabezpechennia sfery sotsialnoho zakhystu Ukrainy [Financial support of the sphere of social protection of Ukraine]. *Formuvannia rynkovoї ekonomiky v Ukraini – Formation of a market economy in Ukraine*, vol. 48, pp. 77–86. DOI: <https://doi.org/10.30970/meu.2022.48.0.4808> (accessed June 29, 2025).

4. Nagaichuk N. G. (2025). Osoblyvosti funktsionuvannia sotsialnoho strakhuvannia v umovakh viiny [Features of the functioning of social insurance in wartime]. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk – Topical issues of economic sciences*, vol. 11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15579066> (дата accessed June 29, 2025).

5. Brovko S. (2024). Strakhuvannia v umovakh voiennoho stanu: vyklyky ta perspektyvy [Insurance under martial law: challenges and prospects]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-24> (accessed June 29, 2025).

6. Kachula S.V., Belyakova K.O. (2024). Rozvytok strakhovoho rynku Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Development of the insurance market of Ukraine under martial law]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, vol. 20. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.20.59>. (accessed June 29, 2025).

7. Mikulyak K.A., Krasnonozhenko V.O. (2023). Vplyv viiny na realizatsiiu sotsialnoho zakhystu hromadian Ukrainy [The impact of the war on the implementation of social protection of Ukrainian citizens]. *Modern Economics*, vol. 42, p. 85–90. Available at: [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-12) (accessed June 25, 2025).

8. Stelmashchuk Y. (2024). Adaptatsiia systemy sotsialnoho strakhuvannia do umov voiennoho konfliktu v Ukraini [Adaptation of the Social Insurance System to the Conditional War Conflict in Ukraine]. TNTU. pp. 14–17. Available at: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/45184/2/FMZKP_2024_Stelmashchuk_Y-Adaptation_of_the_social_14-17.pdf (accessed June 25, 2025).

9. ILO. World Social Protection Report 2021–2023: Social protection at the crossroads – in pursuit of a better future. International Labour Office. Geneva: ILO, 2022. 256 p.

10. OECD. Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators. Paris: OECD Publishing, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/b6d3dcfc-en>

11. Eurostat. Social protection statistics. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics

12. Zakon Ukrainy “Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia” [The Law of Ukraine “On Compulsory State Social Insurance”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>

13. Zakon Ukrainy “Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2024 rik” [Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2024”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>

14. Derzhavna sluzhba statystyky [State Statistics Service]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Skilky liudei zaraz zhyve v Ukraini ta yak zminylosia naselennia pislia pochatku povnomasshtabnoi viiny? [How many people now live in Ukraine and how has the population changed since the start of the full-scale war?] Available at: https://visitukraine.today/uk/blog/5576/how-many-people-live-in-ukraine-now-and-how-has-the-population-changed-since-the-outbreak-of-full-scale-war?srsltid=AfmBOoq8_IX1UMRz7RcsUmKbzwPpre3Hqdy8REmSeeVAsmse8wylz403#demograficni-realiyi-u-2025-roci-skilki-lyudei-zive-v-ukrayini